

Haga jordbruksskole

Historien i korte trekk

Av Birger Ukkelberg

Tidligere rektor ved Haga jordbruksskole, Birger Ukkelberg.

Birger Ukkelberg har på oppfordring svart ja til å skrive et sammendrag av Haga jordbruksskoles historie. Det var sterk strid om Hagas nedleggelse, og vi vet at mange av Haakons lesere har gode minner om skolen som elever. De er også skuffet over Hagas skjebne.

Ukkelberg er født i Kvam i Nord-Trøndelag og er utdannet ved Statens Småbrukslærerskole på Sem i Asker.

Han kom til Haga i 1960 som overlærer i husdyrlære og naturfag. Han fungerte som rektor fra 1976 og ble tilsatt i stillingen 1. januar 1977.

Han forteller at han trivdes godt på Haga, og er siden blitt boende i Eidsberg som pensjonist. Sammen med sin kone har han vært ivrig friluft-

entusiast. Han har vært med i Flaggtreffs «Einarbukomité», og han har vært flittig turorienterer i hele 37 år. Vi tipper at mange har sett ekteparet Ukkelberg i raskt trav mellom Mysen og Einarbu på tidlige søndags morgener!

Skolens opprettelse

Arbeidet med opprettelse av en ny jordbruksskole her i fylket tok til ved at Østfold fylkesting i 1914 satte ned en komité som fikk i oppdrag å legge frem planer og forslag om å stifte en skole som kunne passe for dem som seinere skulle bruke mindre gårder. Denne komitéen bestod av følgende medlemmer:

Fylkesmann Albert Hansen, godseier Kai Møller, Torsnes, skogeier A. Skolleborg, Aremark, gårdbruker H. Evenrød, Trøgstad, småbruker Peder Skaugen, Råde. Fylkesmann Hansen ble komitéens formann og Kristofer Salberg fra landhusholdningsselskapet (senere landbruksselskapet) ble sekretær.

Kalnes var på den tiden eneste jordbruksskole her i fylket, og den kunne ikke ta inn alle som søkte. Dessuten hadde skolen bare ett slags kurs, 1½-årig praktisk-teoretisk agronomkurs.

Komitéen fant at det var et stort behov, særlig blant de mindre jordbrukerne, for en skole, som i tillegg til praktisk-teoretisk agronomkurs, også kunne tilby flere varierte kurs, særlig kurs av kortere varighet.

I mai 1916 ar omiteén fe di med sitt arbeid og la frem for fylkestinget et enstemmig forslag om opprettelse av en småbruksskole med et undervisningstilbud på fem måneders praktisk-teoretisk vinterkurs, samt korte praktiske sommerkurs.

Fylkestinget vedtok det fremlagte forslag med 18 mot ni stemmer. De ni stemte for utsettelse. Fylkesmann Hansen gikk sterkt inn for opprettelse av skolen.

Fylkestinget valgte så en ny komité som fikk i oppdrag å kjøpe inn en egnet eiendom og stå for byggearbeidene for skolen. Fylkesmann Hansen ble formann også for denne komitéen som ellers bestod av følgende: ordførerne A.H. Mysen, A. Tomasgård, H.A. Borge og J. Strand.

Det ble avertert etter en egnet eiendom, og det kom inn 16 tilbud. Blant dem var Laurits Mysens tilbud om en parsell av hans eiendom, Haga, i Eidsberg. Kommunene Eidsberg, Rakkestad og Trøgstad kom alle med tilbud om arealer til skolen. Eidsberg kommune tilbød 6000 kroner i støtte ved kjøp av annen eiendom enn den kommunen kunne tilby.

Etter at alle tilbudte eiendommer var befart og vurdert, falt valget på Haga, tilhørende Laurits Mysen. Eiendommen lå geografisk og kommunikasjonsmessig fint til, jordsmonnet passet til formålet, og sist, men ikke minst, det var rikelig med vann av god kvalitet.

Det ble også fra en annen nabo kjøpt inntil en del slett jord, slik at skolen ved starten disponerte 93 dekar innmark og 15 dekar skog. Jordarealene som ble kjøpt ble betalt med 21 500 kroner, minus bidrag fra Eidsberg kommune,

sli at nettosummen for fylke ble 15 500 kroner. Det var ingen bebyelse.

Etter utarbeidelse av planer forestod en byggekomité reisningen av de nødvendige hus, som bestod av følgende:

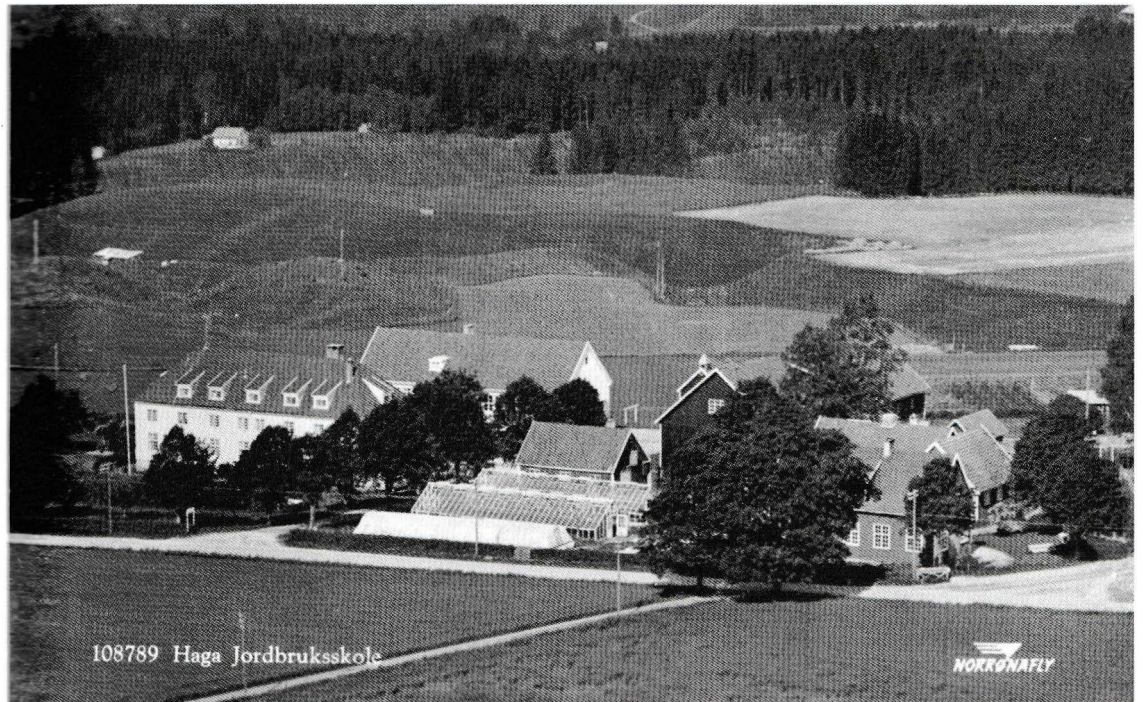
- Kombinert skole- og internatbygning.
- Verkstedbygning med sløydrom og smie.
- Grisehus med plass også for ender, gjess og høns.
- Stabbur med matbu i 1. og kornrom i 2. etasje.
- Bestyrerbolig ble reist i 1919.

Skolen tas i bruk

Høsten 1918 ble skolen såpass ferdig at undervisningen kunne begynne. Dagen var bestemt til 4. november, skriver bestyrer Salberg i sin 34-års-beretning. Men på grunn av «spanskesyken» måtte starten utsettes til 21. november. Skolen ble da åpnet for undervisning med en tale av fylkesmann Bødker under nærvær av styret, byggekomitéen, byggefolkene og de 19 opptatte elevene. Fylkesmannen uttalte innledningsvis at en betydelig del av Norges jord eies og drives av mindre jordbrukere, hvoretter han ga en oversikt over hva som var gjort fra statens og andre fylkers side for småbruksundervisningen.

Han sluttet med å ønske «at skolens lærere med støtte av styret må ha hell med seg i å løse den viktige oppgave som er dem betrodd, og at skolens elever, ikke minst dens første kull, med flid og interesse vil gjøre sitt til at hensikten kan nåes». Han minnet om Grundtvigs vakre ord: «Hva solskinn er for det sorte muld, er sann opplysning for muldets frende».

Fylkesmannen ba så bestyreren om å begynne undervisningen, og den første

Haga jordbruksskole, Mysen

undervisningstime ble holdt. Emnet var jordsmonnets dannelse og betydning for bondenæringen.

Kursene gjennom årene

Kursordningen har som rimelig kan være variert noe gjennom de 71 år som skolen har bestått. Bestemmende for hvilke tilbud skolen skulle gi til enhver tid var for det ene samfunnets behov, slik de kom til uttrykk gjennom politiske vedtak og læreplaner. Dessuten satte selvsagt skolens kapasitet sine begrensninger.

Det har aldri vært lagt opp til at Haga skulle bli en stor skole. I en periode med noe svak søkning måtte Haga i likhet med andre skoler tilby spesielle opplegg for å nytte ut kapasiteten. For øvrig var det hele tiden vesentlig å tilby kursopplegg som skulle gi et faglig erfaringsgrunnlag for elevene, og som skulle passe for elever fra små og middelstore bruk.

Det aller første skoleåret ble det benyttet en plan med et fem måneders hovedsakelig teoretisk vinterkurs med 600 undervisningstimer. Allerede etter ett år ble dette utvidet til seks måneder med 700 undervisningstimer. For dem som ønsket å få mer utdannelse, var det i tillegg et vesentlig praktisk kurs på seks måneder i sommerhalvåret, beregnet på dem som hadde gått vinterkurset.

I 1925 ble undervisningen i hagebruk, fjørfe, kaniner og bier utvidet. Skolens vekt på såkalte smånæringer skulle nok komme til å vare ved enda om undervisningsplanene flere ganger ble revidert etter som årene gikk.

I 1939 vedtok fylkestinget at skolens undervisning skulle ordnes mer i samsvar med Landbruksdepartementets nye normalplan for landbruks- og småbrukskolene. Etter denne kunne det tilbys et praktisk-teoretisk kurs på ett år og et annet teoretisk vinterkurs.

Fra 1944 fulgte agronomkurset på Haga hele tiden kalenderåret med eksamen til jul, men noen av elevene hadde praksisen hjemme, eller hos andre bønder. I 1960-årene var dette supplert med hjemmekontakt fra lærernes side.

Etter 1971 hadde skolen bare ett slags agronomkurs, nemlig ett-årig med 40 uker og 1400 undervisningstimer. I 1977 skjedde det en mindre justering, blant annet for å få lagt inn skolefri på lørdager, og dermed ble timetallet redusert en smule. En god del praktiske øvelser var lagt inn i kurset, særlig om sommeren.

Et spesielt agronomkurs med sterk vekt på gartnerfag ble tilbudt og gjennomført i årene 1955–1959, men det ble deretter innstilt på grunn av mindre søkning enn ventet.

Fra 1932 ble det holdt spesielle seksmåneders håndverkskurs med sløyd, smiing og vedlikeholdsarbeid. Dette ble det fortsatt med til og med 1972, da en fant at handverksavdelingen trengtes til øvelser for det nye grunnkurset.

I 1973 kom det i gang ett-årig grunnkurs i landbruk etter nye planer fra Landbruksdepartementet, og dette var siden et viktig kurs ved skolen så lenge den bestod. Det tok først og fremst sikte på 16–17-åringer. Det var et sterkt praktisk betont kurs, og ca. 60 prosent av tiden ble brukt til praktiske øvelser. Det kan vel sies at dette grunnkurset har vært utgangspunktet for dagens grunnkurs i naturbruk.

Allsidige praksiskurs, også kalt lærlin-gekurs, har skolen hatt helt siden 1942. I mange år utgjorde disse elevene en betydelig del av elevflokken på Haga. Dessuten var det noen få lærlinger i husdyrbruk. Etter at grunnkurset kom i

1973, satset ikke skolen på å ha mange elever i praksiskurs, men det var fortsatt interesse for slike kurs.

Siste skudd på stammen var det halv-årige kurset i skogsarbeid som ble holdt i Rakkestad som et filialkurs. Det var sterkt praktisk preget med ca. 80 prosent av timene i skogen. Dette kurset kom i gang høsten 1980, og frem til juni 1989 ble det holdt 18 slike halvårskurs i skogbruk med i alt 193 elever.

Utenom disse faste kurs ble det ved skolen holdt svært mange korte kurs om en rekke emner. De fleste av disse har vært holdt i samarbeid med faglige eller økonomiske organisasjoner.

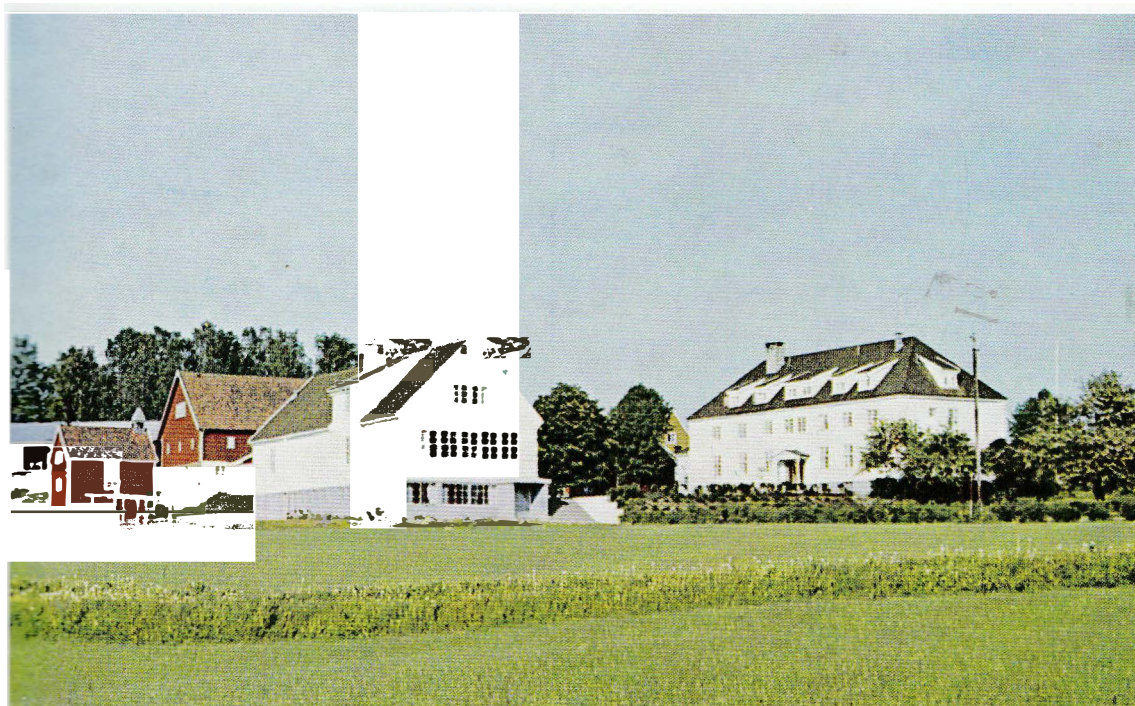
Utbygging og arealøkning

Etter hvert viste det seg behov for utvidelser av både arealer og hus. I 1935–36 ble det derfor kjøpt inntil skolen til sammen 63 dekar jord, og i 1953 ble ytterligere 90 dekar kjøpt, slik kom skolen samlede areal opp i 260 dekar.

På grunn av stor søkning til skolen og arealutvidelsene, ble det stadig større behov for utbygging, både av undervisnings- og driftsbygninger. Etter godkjenning i fylkestinget kom arbeidet i gang med det nye undervisningsbygget som skulle gi rom for klasserom, gymnastikk-sal, spisesal og plass for husholdning. Dette bygget ble tatt i bruk 14. oktober 1937 av 30 elever i skolens 20. skoleår. I 1938 ble den gamle undervisningsbygningen ombygd til internat i sin helhet. Det ble også reist to lærerboliger. I årene som fulgte ble det bygd maskinrom, garasjer og to mindre veksthus.

Nedleggingsspøkelset

Helt frem til 1950-årene hadde skolen stor søkning til sine ulike kurs. I 1950-

Haga jordbruksskole, Mysen

og 60-årene kom en periode med generell nedgang i søkning til jordbruksskolene, også til Haga.

Nedgangen i søkermassen til jordbruksskolene i fylket førte til at det kom forslag om å legge ned Haga jordbruksskole. Dette utløste skarpe protester, særlig fra småbrukerbevegelsen, som så dette forslaget som anslag mot sin skole. I 1962 avviste så fylkestinget enstemmig forslaget om å legge ned Haga.

Senere tids utbygging

I årene som fulgte økte søkningen til jordbruksskolene, og til kursene på Haga søkte det i 1970-årene og først på åttitallet tre–fire ganger så mange som skolen kunne ta opp. Dette hang delvis sammen med Stortingets opptrappingsvedtak for landbruket, og en større optimisme blant yrkesutøverne i jordbruket. Men den økte søkningen hang

nok også sammen med en mer generell grønn bølge som gikk over vestlige land på den tiden. Det kom flere søkere fra miljøer utenom landbruket, også fra byene. Jentene kom dessuten for fullt som søkere. Mens det tidligere hadde vært bare en eller to i hver klasse, utgjorde jentene fra midt på 1970-tallet omkring en tredjedel av klassene, av og til mer.

Fagstyret tok på nytt opp spørsmålet om utbygging av skolen. I 1965 oppnevnte fylkesutvalget en plankomité til å utrede den fremtidige utbyggingen ved Haga jordbruksskole. Komitéen fikk følgende sammensetning: ordfører Olav Schi, Skiptvet, lektor Sigmund Halvorsrud, Mysen, herredsagronom Oddvar Tveter, Tune, gårdbruker Torstein Bøhn, Rakkestad, småbruker Hans Granum, Råde.

Hans Granum ble komitéens formann og rektor Even Haugen dens sekretær.

Plankomiteén la frem sin innstilling i 1966 og konkluderte med følgende behov og prioritering:

1. Nytt undervisnings- og administrasjonsbygg.
2. Ombygging av internatet.
3. Ominnredning og modernisering av driftsbygning.

Etter en del forandringer på planene underveis, kunne byggearbeidene ta til etter vedtak i fylkets byggenemnd i 1971.

Først ble det reist to nye lærerboliger. På høsten startet arbeidet med det nye administrasjons- og undervisningsbygget. I desember ble også arbeidet med ny driftsbygning påbegynt. Driftsbygningen stod klar til bruk høsten 1972. Samme år var arbeidet med modernisering og ominnredning av internatet i gang. I januar 1973 ble det holdt ferdigbefaring av både internatet og undervisningsbygningen. Fylkesagronom Åge Melleby var arkitekt for driftsbygningen og arkitekt Johs. Løvfald for de øvrige bygg

I 1971 ble også nedre Haga med hus og jord kjøpt inntil skolen, og det ble reist et nytt og moderne veksthus i 1980. Bortsett fra ønsket om bedre lagringsforhold for poteter og grønnsaker, var skolen på denne tiden bra og hensiktsmessig utstyrt for å løse oppgavene sine for en god stund fremover.

De siste årene for Haga jordbruksskole

De første seks av 1980-åra var gode år for Haga jordbruksskole. Skolen var relativt bra utbygd, og søkningen til skolen var meget god. Aldri hadde skolen

hatt så mange elever som i disse årene. Det lot også til at elever og ansatte trivdes godt på skolen, og dette bidro til et godt skole- og undervisningsmiljø.

Som lyn fra klar himmel kom derfor forslaget om nedlegging av skolen. Det ble kjent høsten 1986 da skolens rektor sammen med andre rektorer og sykehusledere var invitert til Sarpsborg for å høre fylkesadministrasjonens forslag til budsjett for 1987. Der gikk det frem at Haga skulle legges ned fra høsten 1987. Skolens fagstyre og personale var ikke orientert i det hele tatt på forhånd, og heller ikke landbrukets organisasjoner eller fylkeslandbrukskontoret.

Nedleggingsforslaget ble vedtatt i fylkestinget i desember 1986, mot et stort mindretall. Haga jordbruksskole forsvant ut av skolekatalogen og fikk et sterkt amputert budsjett for 1987.

Det ble en uvanlig sterk kritikk av vedtaket i pressen. Kritikken i både på realiteten i vedtaket og på saksbehandlingen. Organisasjoner, politikere og andre deltok i pressedebatten, og resolusjoner ble sendt til fylkeskommunen.

Dette førte til at fylkesutvalget satte ned en komité av sterke fylkespolitikere for å se nærmere på saksbehandlingen, og dessuten på de økonomiske og faglige konsekvensene av vedtaket. Utvalget, som ble ledet av Edvard Fosdahl, la i sin konklusjon vekt på at de ansatte på skolen ikke var kommet med i saksbehandlingen på en tilfredstillende måte. Videre hadde de merket seg at forutsetningene om besparelse på budsjettet for 1987 ikke ville holde. På denne bakgrunn tilrådde utvalget ny behandling i fylkestinget. Så langt var det enstemmig. Et flertall i utvalget foreslo dessuten oppnevnt et hurtigarbeidende

Haga jordbruksskole, Mysen

utvalg til å utrede den fremtidige landbruksutdannelsen i fylket.

Flertallet i fylkesutvalget sluttet seg til dette og foreslo å benytte seg av det såkalte «Aasenutvalget», oppkalt etter lederen Kirsten Aasen. Dette utvalget hadde nettopp utredet skolestrukturen for øvrig, og det ble supplert med et medlem fra skolens fagstyre og et medlem oppnevnt av fylkeslandbruksstyret. Skolen fikk en forsinket tillatelse til å utlyse de kursene som skulle begynne i august 1987. Inntak til agronomkurs fra januar 1988 måtte skje med forbehold om at elevene kanskje måtte overføres till en annen skole.

Det skulle vise seg at de som ville legge ned Haga jordbruksskole fikk støtte fra et flertall i Aasen-utvalgets tredning. De som var av motsatt syn talte stor skuffelse over kvaliteten i tredningen

Uenighet og skarpe fronter

Debatten om saken ble lang og heftig. Både Bondelaget og Bonde- og småbrukerlaget mobiliserte sterkt for å beholde Haga, og det samme gjorde landbrukets samvirkeorganisasjoner. Fylkeslandbrukssjef Per Veel og fylkesskogsjef Otto Roer talte Hagas sak i sterke ordelag. Det samme gjorde Eidsberg kommune og ordførerne i Indre Østfold. Parallelt med dette arbeidet den såkalte «Hagaaksjonen» med pressemelding om skolen.

Men intet hjalp. Før jul 1988 vedtok fylkestingets flertall, bestående av Arbeiderpartiet og Høyre, at Haga jordbruksskole skulle legges ned. De øvrige partiene: Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti, Rød Valgallianse, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre talte og stemte samstemmig imot nedlegging.

Ved juletider året etter, i 1989, ble de siste agronomene eksaminert ut fra Haga. Den 20. desember var det avslutningsfest for dem. Fylkesskolestyrets leder, Guttorm Halvorsrud, og fylkesskolesjef Erling Charles Olsen var til stede og gratulerte agronomene og takket skolens ansatte for vel utført arbeid. Det ble også pekt på hva skolens virke gjennom 71 år har betydd.

Hvorfor endte det slik?

En kan saktens spørre hvorfor dette skjedde når det ikke hadde skjedd 25–30 år tidligere da behovet for utbygging på Haga var langt større. Det ble argumentert med økonomiske årsaker, og det kunne vel ha noe for seg. Fylkeskommunen hadde forskrevet seg og feilkalkulert katastrofalt da den bygde sentralsykehuset noen år før. Men likevel hadde den råd til å bygge nytt fylkeshus ved Sarpsborg. Et annet argument var at søkningen var i nedgang, og at særlig på Kalnes var det ledige plasser.

Fra Haga ble det pekt på at fagskolene i landbruket nå skulle inn under en lov om videregående skoler. Hvis Kalnes hadde ledig plass, måtte det kunne tas hensyn til det når romprogrammet for Borg videregående skole samtidig skulle bestemmes. Og skulle det bli ledig plass på Haga, kunne en samtidig ha i tankene at Indre Østfold videregående hadde for liten plass. Dette ble ikke hørt. Omtrent samtidig ble to forhold brakt på det rene:

1. Det var for få elevplasser i videregående skoler i Østfold.

2. På grunn av den nye HVPU-ordningen ville det bli ledige lokaler i bygningene for sosiale institusjoner.

Likevel plasserte fylkeskommunen en sosial institusjon inn i skolelokalene på Haga. Like etter måtte fylkeskommunen bære påbygning på Indre Østfold videregående skole, fullt byggeprogram for Borg videregående og ekstra byggekostnader på Kalnes. I tillegg kom ytterligere utgifter til skystilskudd for elever og Haga-lærere. Den økonomiske gevinsten måtte derfor være ytterst usikker.

Hagasaken ble politikk

Først og fremst ble nedleggelsen et symptom på en samfunnsutvikling. Bønder og småbrukere er en minkende samfunnsgruppe som derfor blir mindre representert både blant velgere og politikere. Politiske partier preges av det. Dette må være hovedårsaken til at skolen kunne holdes i gang i de magre 1930-årene, mens det ikke var økonomi til det i oljealderen

Tilbakeblikk på elevtall

Om vi regner på agronomkurset som var i gang hele tiden, vil vi finne at i de 71 årene fra skolens start til og med 1989, har agronomkurset i gjennomsnitt hatt 23,2 uteksaminerte elever pr år.

Trekker vi inn elever i de andre kursene etter hvert som de kom, og angir utviklingen av sum årselever gjennom hvert av disse årene, vil det bli altfor omfattende. Vi kan nøye oss med å ta med sum årselever for hvert femte år frem til 1980, deretter hvert år.

Det totale elevtall som skolen har hatt i disse åra til og med 1989 er følgende:

Agronomkurs	1647 elever
Praksiskurs landbruk	250 «
-Praksiskurs håndverk	171 «
1-årig grunnkurs	381 «
1/2-årig kurs i skogsarbeid	193 «
Til sammen	2642 elever

År	årselever	År	årselever
1920:	19	1975:	49
1925:	21	1980:	60
1930:	24	1981:	69
1935:	23	1982:	66
1940:	28	1983:	66
45:	35	1984:	66
1950:	25	1985:	66
1955:	15	1986:	66
1960:	27	1987:	60
1965:	37	1988:	59
1970:	42	1989:	55

Mellom 5 og 10 % av disse elevene har vært fra andre fylker. Resten fordeler seg over hele Østfold, med den største tyngden over de indre og midtre bygder.

Antall deltakere på kortkurs og fagmøter gjennom årene skal ikke gjengis her, men det må bemerkes at skolen så dette som et viktig område for sin virksomhet.

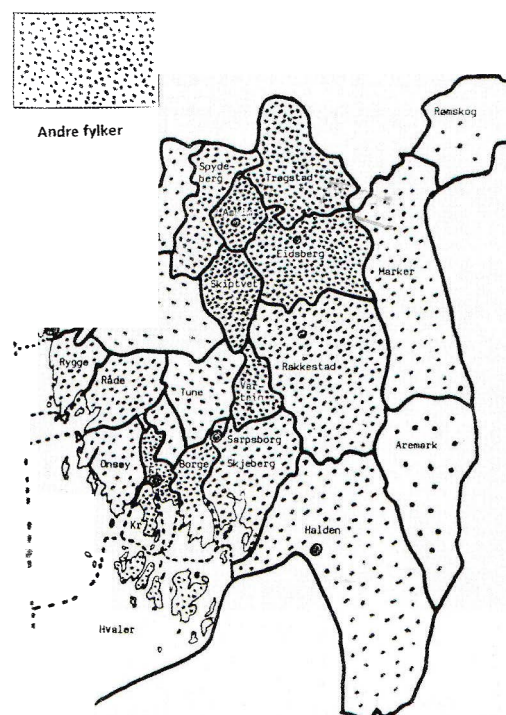
Ansatte ved skolen

Til undervisning, ledelse og drift av de praktiske avdelingene og skogkurset, innenfor drift og administrasjon var det på det meste 18 heltidsansatte pluss tre–fire i deltidsjobb. De gjorde hver på sitt felt tmerket innsats for skolen og elevene.

Gjennom alle årene skolen var i gang, ble det for mange til at vi kan nevne hver enkelt her. Av rektorer var det kun fire:

Kristoffer Salberg fra Inderøy i Nord-Trøndelag hadde eksamen fra Norges Landbrukshøgskole på Ås. Han styrte

Haga-agronomer til og med 1989

Haga-agronomer til og med 1991.

skolen fra starten i 1918 til 1952. Med sin lange fartstid rakk han å sette sitt preg på skolen. Før Haga var Salberg ansatt i Østfold Landbruksselskap.

Arne Veterstøl fra Vegårshei i Aust-Agder tok eksamen ved Statens småbrukslærerhøgskole på Sem i Asker i 1930. Han var rektor på Haga 1952–1960. Før det var han lærer på Møre landbruksskole og på Haga, med husdyrlære som hovedfag.

Even Haugen fra Biri i Oppland tok sin eksamen på Statens småbrukslærerskole i 1942. Han var rektor på Haga 1961–76. Tidligere hadde han praksis som herredsagronom og som lærer på Haga, blant annet i økonomi og små husdyr.

Birger Ukkelberg fra Kvam i Nord-Trøndelag tok eksamen ved Statens småbrukslærerskole i 1952. Han var rektor på Haga fra 1976 til og med 1989. Tidligere hadde han praksis som forskningsassistent ved småbrukslærerskolen og som lærer på Haga, med husdyrlære som hovedfag.

Haga – en kompetansehever for landbruk

Det er grunn til å anta at skolen ved sitt arbeid gjennom disse årene stimulerte

manges interesse for landbruk. Mange elever må gjennom skoletiden ha fått med seg noen a-ha-opplevelser. Skolen har bidratt til å heve kunnskapen og dyktigheten hos dem som fikk sitt arbeid i landbruket. Uten tvil har også de som gikk til andre yrker hatt nytte og glede av det de lærte på Haga. Og gjennom samværet på skolen ble det skapt mange gode vennskap og minner for livet..